

SAMHANDEL UNDER CLEARINGFORHOLD¹⁾

AF H. P. G Ø T R I K

EFTER at Danmark ved Begivenhederne i April Maaned iaar blev afskaaret fra enhver Handelsforbindelse med England og med andre Lande, hvortil England behersker Forbindelsesvejene, er vort Land kommet i en Situation, der ikke blot gør det nødvendigt at foretage en Omlægning af vor Ind- og Udførsel, men som tillige tvinger os til praktisk taget fuldstændigt at gaa over til at afvikle alle Betalinger mellem vort Land og Udlandet gennem Clearingarrangementer. Dette maa dog ikke forstaas saaledes, at Clearing tidligere var et for os ukendt Fænomen. Hovedparten af Betalingerne mellem Danmark og Tyskland har allerede gennem en Aarrække været ordnet ved Clearing, men ogsaa med andre Lande, f. Eks. Italien, havde man inden den nuværende Krigs Udbrud Clearing- eller Betalingsoverenskomster af mere eller mindre omfattende Karakter. Da Krigen kom, blev der desuden ogsaa fra engelsk Side taget Skridt til at bringe Samhandelen med en Række Lande — hvoriblandt Danmark — ind under Clearingarrangementer. Handelsforbindelsens Afbrydelse medførte imidlertid, at disse Foranstaltninger blev uden praktisk Betydning for Danmarks Vedkommende.

Der kan næppe være Tvivl om, at det er den tyske Handels- og Valutapolitik i det sidste Tiaar, der i overvejende Grad direkte og indirekte har været Anledningen til Fremkomsten af de mange Clearingoverenskomster, der er kommet til Verden i denne Periode. Den tyske »Devisenbewirtschaftung« har sit Udspring i det finansielle Sammenbrud, som Verdenskrisen fremkaldte i Aaret 1931. I Stedet for at udsætte den tyske Valuta for en Devaluering, hvis endelig Omfang næppe kunde forudses, foretrak man at fastholde Markkursen ved det til Guldpariteten sva-

¹⁾ Foredrag i Socialøkonomisk Samfund den 22. Oktober 1940.

SAMHANDEL UNDER CLEARINGFORHOLD¹⁾

AF H. P. G Ø T R I K

EFTER at Danmark ved Begivenhederne i April Maaned iaar blev afskaaret fra enhver Handelsforbindelse med England og med andre Lande, hvortil England behersker Forbindelsesvejene, er vort Land kommet i en Situation, der ikke blot gør det nødvendigt at foretage en Omlægning af vor Ind- og Udførsel, men som tillige tvinger os til praktisk taget fuldstændigt at gaa over til at afvikle alle Betalinger mellem vort Land og Udlandet gennem Clearingarrangementer. Dette maa dog ikke forstaas saaledes, at Clearing tidligere var et for os ukendt Fænomen. Hovedparten af Betalingerne mellem Danmark og Tyskland har allerede gennem en Aarrække været ordnet ved Clearing, men ogsaa med andre Lande, f. Eks. Italien, havde man inden den nuværende Krigs Udbrud Clearing- eller Betalingsoverenskomster af mere eller mindre omfattende Karakter. Da Krigen kom, blev der desuden ogsaa fra engelsk Side taget Skridt til at bringe Samhandelen med en Række Lande — hvoriblandt Danmark — ind under Clearingarrangementer. Handelsforbindelsens Afbrydelse medførte imidlertid, at disse Foranstaltninger blev uden praktisk Betydning for Danmarks Vedkommende.

Der kan næppe være Tvivl om, at det er den tyske Handels- og Valutapolitik i det sidste Tiaar, der i overvejende Grad direkte og indirekte har været Anledningen til Fremkomsten af de mange Clearingoverenskomster, der er kommet til Verden i denne Periode. Den tyske »Devisenbewirtschaftung« har sit Udspring i det finansielle Sammenbrud, som Verdenskrisen fremkaldte i Aaret 1931. I Stedet for at udsætte den tyske Valuta for en Devaluering, hvis endelig Omfang næppe kunde forudses, foretrak man at fastholde Markkursen ved det til Guldpariteten sva-

¹⁾ Foredrag i Socialøkonomisk Samfund den 22. Oktober 1940.

rende Niveau gennem direkte Indgreb i Betalingsbalancen. Disse Indgreb var i første Omgang begrænset til et helt eller delvist Moratorium for Betalinger paa den udenlandske private og offentlige Gæld. Da denne Form for Valutakontrol hurtigt viste sig utilstrækkelig til at opretholde Betalingsbalancens Ligevægt — den tyske Rigsbanks Guldbeholdning, der i Slutningen af Aaret 1931 beløb sig til over 1 Milliard Rmk., svandt i de næste Par Aar ind til næsten intet — blev Kontrollen efterhaanden gjort mere og mere omfattende. Den videregaaende Valutakontrol blev især nødvendig, da man efter Nationalsocialismens Overtagelse af Magten begyndte en storstilet Ekspansionspolitik til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden. Fra 1934 blev derfor faktisk samtlige Betalingsbalancens Poster undergivet Kontrol, saaledes at bl. a. hele Importen af udenlandske Varer blev betinget af, at Importørerne forinden Varernes Indførsel havde indhentet Tilladelse fra de paagældende Kontrolmyndigheder, der i sidste Instans modtog Direktiver fra Rigsbanken, som havde Monopol paa hele Handelen med fremmed Valuta paa lignende Maade som Nationalbanken herhjemme fik ved Valutaloven. Maalet var gennem en Tilpasning af Vareimportens Omfang og iøvrigt gennem Regulering af alle andre Betalinger i fremmed Valuta at opretholde Ligevægten paa Betalingsbalancen, saaledes at den indenlandske Kreditpolitik kunde frigøres for Hensynet til Markkursens Opretholdelse. Da den indenlandske Ekspansion skabte et øget Behov for Tilførsler udefra, og da Fastholdelsen af Markkursen paa det forholdsvis høje Niveau lagde Hindringer i Vejen for en Forøgelse af Eksporten, kunde man ikke lade sig nøje med en mere passiv Nedskæring af Importen, men maatte samtidig søge at skabe Udveje for en øget Samhandel med Udlandet. Som et af Midlerne hertil kom man ind paa Afslutningen af Clearingoverenskomster med en Række Lande, ligesom man efterhaanden — for at muliggøre tyske Eksportvarers Konkurrence paa Verdensmarkedet — begyndte at yde større eller mindre Eksportpræmier. Saalænge Samhandelen udvikledes indenfor Rammerne af Clearingoverenskomster, der fastholdt en nøje Overensstemmelse mellem Værdien af Ind- og Udførsel fra og til det enkelte Land, havde man nemlig Sikkerhed for, at Markkursen ikke kom i Fare. Der kan næppe være Grund til at komme nærmere ind paa de forskellige Former for Clearingoverenskomster, der er blevet afsluttet med forskellige Lande og til forskellige Tider. Tyskland fik den første Aftale af denne Art med Danmark i Begyndelsen af Aaret 1934, en Overenskomst, der senere paa for-

skellig Maade er blevet ændret. Blot skal det yderligere nævnes, at der — vel særlig paa Foranledning af de paagældende Kreditorlande — ogsaa med disse blev truffet Clearing- og Betalingsoverenskomster, der i nærmere bestemt Omfang skulde sikre, at en Del af de Tilgodehavender, der tilkom Tyskland for en Overskudsudførsel til det paagældende Land, blev anvendt til Dækning af Kapitalfordringer i Tyskland.

Maaske kan man indvende, at det til en vis Grad er vilkaarligt, naar man vælger den nyere tyske Handelspolitik som Udgangspunkt ved en Forklaring af Clearingsystemets Opkomst. Det vil dog næppe fra nogen Side blive bestridt, at Tyskland staar som Midtpunktet i denne Udvikling, selv om Tyskland ingenlunde har været ene om at komme ind paa de handelspolitiske Metoder og den Valutapolitik, hvoraf Clearingoverenskomsterne udgør en enkelt Bestanddel. Man vil snarere — og med ikke ringe Ret — kunne gøre gældende, at denne Politik til syvende og sidst er fremtvunget af de seneste Aartiers Udvikling i den almindelige Handelspolitik, der har været præget af en voksende Protektionisme og en dertil nøje knyttet Tendens til, at der fremsættes Krav om vidtgaaende Gensidighed i Samhandelen mellem de enkelte Lande. Vore egne Erfaringer i den Henseende gaar jo ud paa, at det ikke blot har været Tyskland, der har fulgt denne Linie, men at ogsaa England siden 1931 har slaaet ind paa samme Kurs og derved fremtvunget den Omlægning af Danmarks Samhandel, der er gaaet paa i Aarene indtil Krigsudbrudet.

Det er imidlertid ikke Hensigten at komme ind paa en længere Udredning af Baggrunden for den stedfundne Udvikling. Efter min Opfattelse maa det være af større Vigtighed for Økonomerne at gaa i Gang med Undersøgelsen af de nye Problemer af teoretisk og praktisk Art, som den ændrede Tingenes Tilstand paa Handels- og Valutapolitikkens Omraade stiller os overfor. Der er maaske dog mindre Grund til at gaa ind paa de mange større og mindre Spørgsmaal, som de øjeblikkelige Forhold giver Anledning til. Det vil sikkert være en mere frugtbar Opgave at give sig i Kast med en Undersøgelse af, hvilke Konsekvenser den skete Udvikling maa forventes at indebære set paa lidt længere Sigt. Dermed staar man imidlertid straks overfor det Spørgsmaal, om man maa regne med, at Clearing som Grundlag for international Samhandel vil være et Fænomen, der vil bevare sin Betydning, selv naar der engang indtræder mere

stabile Forhold i det økonomiske Liv, eller om man kan gaa ud fra, at Clearing vil vise sig at være en rent forbigaaende Foreteelse, der forsvinder paany, naar de særlige Omstændigheder, der har betinget dette Fænomens Fremkomst, ikke længere er tilstede. Det er i denne Forbindelse naturligt at undersøge, hvilken Opfattelse man har herom i tyske Kredse, men selv dér synes Meningerne at være delte. I den seneste Tid er der fremkommet en Række tysk inspirerede Bladartikler, der mere eller mindre klart antyder, at man i Tyskland og Italien er af den Opfattelse, at der som et Led i den fremtidige Ordning af Europa skal ske en fuldstændig Nyordning af Valutaforholdene, og saavidt man forstaar saaledes, at Betaling i fri Valuta for de af Ordningen omfattede Lande tænkes afløst af et almindeligt Clearingsystem med Tyskland og Italien som Clearingcentre. Det lader sig vanskeligt afgøre, hvilken Betydning man skal tillægge disse Bladartikler. Man bør erindre, at man hidtil stadig fra tysk Side har betonet, at man ansaa »Devisenbewirtschaftung« som en ret besværlig Nødforanstaltning, der af Omstændighederne var paatvunget Tyskland. Selv i de seneste Maaneder er dette Synspunkt blevet gjort gældende fra tysk Side, idet man kan henvise til en Artikel af Rigsbankdirektør *Emil Puhl*: »Das Clearing im internationalen Zahlungsverkehr« i det d. 10. Maj 1940 udkomne Nummer af »Der deutsche Volkswirt«. I denne Artikel fremhæver Forfatteren, at Clearing i udtalt Grad er et Barn af Nøden og behæftet med alle de Mangler, som en Nødløsning almindeligvis har. Han omtaler en Række Vanskeligheder, som er forbundet med Clearing, og slutter med at sige, at selve Clearingoverenskomstens Bestaaen kan føre til, at simple Ting bliver Problemer. Iøvrigt fremhæver han, at Udviklingen af Clearingoverenskomster hænger sammen med, at Staten i stigende Grad har overtaget Reguleringen af Udenrigshandelen, men samtidig advarer han imod den Opfattelse, at disse to Ting er uløseligt forbundet.

Allerede før Krigens Udbrud hævdede der sig dog fra tysk Side ogsaa Røster, der vendte sig imod den Opfattelse, at det Valutasytem, som i disse Aar er udviklet i Tyskland, udelukkende skulde være en Nødforholdsregel, og tværtimod gjorde gældende, at Grunden dermed var lagt til en varig Nyordning. Dette Synspunkt findes f. Eks. udtrykt i en Afhandling i *Weltwirtschaftliches Archiv* 1939 af Dr. *Fritz Meyer*: »Devisenbewirtschaftung als neue Währungsform«. Hans Begrundelse herfor er, at Guldfod eller fri Valuta i anden Form ikke vil gøre det muligt samtidig at holde stabile

Valutakurser og føre en uafhængig national Kreditpolitik, hvilket han mener, at de nuværende økonomiske og sociale Forhold nødvendiggør.

Lad mig straks indskyde, at denne Forfatter efter min Opfattelse er inde paa et rigtigt Synspunkt, at der er sket en saadan Ændring i Landenes sociale og politiske Forhold, at det næppe vil være muligt at vende tilbage til en Ordning af den internationale Handel og Valutaforholdene efter Fortidens Principper. Jeg tror heller ikke, at man maa tillægge de Vanskeligheder, som Rigsbankdirektør *Puhl* fremhæver, for stor Vægt, naar man skal bedømme Udsigterne for den fremtidige Udvikling. Man maa erindre, at disse Ting befinder sig i Begyndelsesstadiet, og at den omfattende Administration og det Virvar af Forskrifter og Bestemmelser, som knytter sig til f. Eks. den tyske Deviserordning, maaske mest af alt skyldes, at Systemet er praktiseret som en Blanding af Clearing og Betaling i frie Deviser og iøvrigt er udviklet Trin for Trin. Det er næppe tænkeligt, at der ikke skulde foreligge betydelige Muligheder for en Forenkling gennem en videre Udvikling.

For imidlertid at naa til et vist Grundlag for Bedømmelsen af Fremtidsudsigterne, vil det være nødvendigt at prøve paa at gennemføre en mere teoretisk Analyse af Clearing-Fænomenet og først og fremmest gøre et Forsøg paa at faa frem, paa hvilke Punkter Clearing betyder en Ændring i de tidligere bestaaende Forhold.

Hvad forstaar man ved Clearing? Ordet er af Økonomer almindelig kendt som Betegnelse for den Udligning og Modregning af Fordringer, som foretages mellem Banker og Sparekasser Dag for Dag, og det har i den her omhandlede Forbindelse en tilsvarende Betydning, nemlig Modregning og Udligning af Fordringer mellem to eller flere Lande. Clearing kan være begrænset til at omfatte visse Arter af Betalinger Landene imellem, f. Eks. til Betalinger vedrørende Varehandelen eller endog kun nærmere bestemte Omraader af denne, men kan ogsaa omfatte samtlige Betalinger, hvad Udviklingen nu har ført hen til for Danmarks Vedkommende og for andre Lande, der er stillet paa tilsvarende Maade. Det er som Regel ved Clearing-aftaler en Forudsætning, at Fordringer og Modfordringer fuldstændig udligner hinanden, saaledes at de enkelte Betalinger kommer til Afregning i Rækkefølge og kun i det Omfang Clearingkontoens Stilling tillader det. En vis Saldo tillades under-

tiden for det ene Land mod Afregning i frie Deviser, men iøvrigt kommer samme Fremgangsmaade ved Afregningen til Anvendelse. Det bør straks bemærkes, at Forholdet for den dansk-tyske Clearing i Øjeblikket er et andet, idet Nationalbanken udbetaler de Tilgodehavender, der paa Clearingkontoen godskrives for den danske Eksport til Tyskland, uanset at Indbetalingerne fra danske Importører af tyske Varer langt fra kan give Dækning herfor.

Ved en teoretisk Sammenligning af Stillingen under frie Valutaforhold (Guldfod eller Papirfod) og under Clearing vil det være naturligt til en Begyndelse at gaa ud fra visse forenklede Forudsætninger. Det forudsættes derfor foreløbigt, at hele den eksisterende internationale Handel begrænser sig til Samhandelen mellem to Lande. Det vil være en velkendt Læresætning fra Teorien om den internationale Handel, at alle Betalinger mellem disse Lande til syvende og sidst maa præsteres i Form af Tjenesteydelser og Varer, og at Betalingsmellemværendet mellem de to Landes Indbyggere derfor afvikles paa den Maade, at hvert Lands Importører (taget i videste Forstand) mod Betaling i indenlandsk Mønt via Bankerne afkøber Eksportørerne i samme Land deres Fordringer paa det andet Lands Importører og bruger disse Fordringer til at betale sidstnævnte Lands Eksportører. Det fremgaar heraf, at der — i Virkeligheden principielt paa samme Maade som ved Clearing — sker en Modregning af de to Landes Fordringer paa hinanden. Forskellen er blot den, at Clearingen under frie Betalingsforhold er overladt til Bankerne i de to Lande, medens Udligningen af Fordringer og Modfordringer under et Clearingarrangement som Regel skal foregaa gennem Landenes Nationalbanker eller særlig dertil oprettede statskontrollerede Afregningskasser.

Den principielle Lighed mellem de to Former for Afregning mellem Landene vil bevares næsten fuldt ud, dersom man tænker sig, at Clearingoverenskomsten alene foreskriver den bestemte Afregningsmaade og ikke kædes sammen med Aftaler om Samhandelens Art og Omfang, hvad der ganske vist i Praksis har været det almindelige. Forskellen kommer da i det væsentlige kun frem i de forskellige Muligheder, der under det ene og det andet System er, for at bringe Fordringer og Modfordringer til at balancere, d. v. s. tilvejebringe Ligevægt i Betalingsbalancen.

Under Guldfod vil Valutakurserne — eller Ombytningsforholdet mellem de to Landes Valutaer — være fastlagt ved Parikursens Niveau. Sker der af den ene eller den anden Aarsag en Forskydning i Samhandelsforholdet mellem de to Lande, saaledes at Fordringer og Modfordringer ikke kan udlignes paa den foran beskrevne Maade, maa der, bortset fra en midlertidig Udjævning over kortere Perioder ved Hjælp af Kreditoverførsler, ske en Eksport af Guld fra det Land, hvis Fordringer ikke er fuldt dækket ved Modfordringer. Har Landets Seddelbank ikke allerede foregrebet denne Udvikling ved at iværksætte en Kreditindskrækning, der kan overflødiggøre Guldforsendelsen, saa tvinges den nu af Formindskelsen i Guldreserven til at gennemføre denne Foranstaltning. Kreditindskrækningen fremkalder en Sænkning af Pris- og Omkostningsniveauet, der vil fremme Landets Eksport og mindske Importen; dersom Pris- og Omkostningsniveau ikke bringes tilstrækkeligt ned, vil den Nedgang i de samlede Indkomster, som følger af Kreditindskrækningen, virke i samme Retning. Resultatet bliver, at Betalingsbalancen paany bringes i Ligevægt. Dette fremmes ligeledes derved, at Guldtilførselen til det andet Land normalt skulde give Anledning til en Kreditudvidelse. Selv om de to Lande ikke har Guldfod, men iøvrigt frie Valutaer, kan Tilpasningen dog foregaa paa omtrent samme Maade, bortset fra, at der ikke bliver Tale om Guldforsendelser. Blot aabner en fri Valuta desuden den Mulighed, at man foretager en Ændring af Valutakursen, saaledes at det Land, hvis Betalingsbalance tenderer mod at være passiv, gennemfører en Devaluering af sin Valuta.

Under Clearingsystemet maa Tilpasningsformerne delvis blive andre, selv om nogle af disse ganske svarer til dem, der er mulige under frie Valutaforhold. Saaledes vil det meget vel lade sig gøre, at der under Clearing gennemføres en Tilpasning af Betalingsbalancen ved Hjælp af Kreditpolitikken. Det er dog et Spørgsmaal, om man med de nuværende økonomiske og sociale Forhold vil være meget tilbøjelig til at anvende det ortodokse Middel — Kreditindskrækning. Det har jo netop været et Grundtræk i den Handels- og Valutapolitik, der er blevet ført i Kriseaarene, at man har søgt at komme uden om Deflationspolitikken for at undgaa den dermed forbundne sociale Ulempe — Arbejdsløsheden.

En anden Mulighed vil være at ændre den mellem de paa-

gældende Landes Valutaer fastsatte Omregningskurs svarende til den Devaluering, der vilde indtræde under Papirfod. Er Omregningskursen — som det vel gælder i de fleste Tilfælde i Øjeblikket — aftalt som et Led i Overenskomsten, maa dette dog forudsætte, at der herom opnaas Enighed mellem de to Parter. Derimod kan der ikke som under Papirfod indtræde nogen automatisk Ændring af Kursforholdet. Clearingsystemet er i Virkeligheden ensbetydende med en Monopolisering af Valutahandelen, og Aftalen om en fast Omregningskurs betyder, at en øget Efterspørgsel efter fremmed Valuta ikke som paa det frie Valutamarked automatisk kan give sig Udslag i en Kursstigning. Skulde der derfor ikke blive truffet Foranstaltning til en Ændring af Kursforholdet og iøvrigt ikke fra de paagældende Staters Side blive gjort direkte Indgreb i Handelssamkvemmet, maa Tilpasningen tænkes at fremkomme paa den Maade, at Eksportørerne i det Land, der faar en Saldo paa Clearingkontoen, efterhaanden som Saldoen vokser, vil vise stigende Utilbøjelighed til at eksportere, da Saldoens Tilstedeværelse vil medføre, at de maa afvente Betalingen af de eksporterede Varer længere og længere, d. v. s. at de tvangsmæssig maa yde en længere og længere Kredit og derved lide større og større Rentetab. Dette maa nødvendigvis blive Følgen, naar Betalingen for Eksportleverancerne først kan komme til Udbetaling, efterhaanden som Indbetalingerne for Importen skaffer Midler dertil.

Denne Form for Tilpasning vil næppe blive anset for særlig tilfredsstillende, og man maa derfor snarere vente, at der, dersom Omregningskursen ikke ændres, vil blive foretaget direkte Indgreb i Ind- og Udførsel. Som den nuværende Handelspolitik viser, er der her mange Muligheder. Det vil for det første være nærliggende at komme ind paa en almindelig Kontingentering af Samhandelen mellem Landene, men ogsaa andre Midler kan bringes i Anvendelse. Det Land, der har en Overskudsindførsel, kan gennemføre Toldforhøjelser eller paalægge Indførselsvarerne andre Afgifter eller fremme Eksporten ved Hjælp af Tilskud. Paa den anden Side vil det Land, der har et Eksportoverskud, kunne indføre Udførselsafgifter eller — hvad vel sjældnere vil forekomme — give Tilskud til Importen. Jeg skal i denne Forbindelse blot henvise til den vidtgaaende Prisregulering paa Ind- og Udførselsvarer, som Tyskland har praktiseret i de senere Aar.

Fastsættelsen af Omregningskurser ved Afslutningen af Clearingoverenskomster vil utvivlsomt — særlig under de nuværende Forhold — vise sig at være et Spørgsmaal af stor Betydning og stille sig vanskeligere og vanskeligere, jo længere man kommer bort fra en Tilstand, hvor Kursforholdet har været bestemt paa det frie Valutamarked. Til Illustration kan tjene Kursfastsættelsen ved den dansk-tyske Clearingoverenskomst. Man har her valgt at fastsætte Omregningskursen efter den danske og tyske Valutas Kursforhold til Dollar. Det er imidlertid en Kendsgerning, at denne Kursfastsættelse særlig i de senere Aar har været ensbetydende med en væsentlig Overvurdering af den tyske Valuta, idet den danske Kronens indenlandske Købeevne stiller sig væsentligt højere i Forhold til Markens end det Værdiforhold, Omregningskursen giver Udtryk for. De Vanskeligheder, der deraf kunde følge, blev imidlertid til en vis Grad overvundet ved den Ændring i den dansk-tyske Handelsaftale, der kom til at gælde fra 1936, hvorefter de danske Eksportkontingenters Størrelse kvartalsvis blev fastsat efter Størrelsen af Importen fra Tyskland i det forudgaaende Kvartal. Dertil kom, at Omregningskursen var af mindre Betydning for Priserne, idet Priserne paa de danske Eksportvarer i Hovedsagen var bestemt af Verdensmarkedspriserne, medens Tyskland ligesom ved Eksporten til andre Lande maatte yde Eksporttilskud til Eksporten her til Landet i det Omfang tyske Varer skulde konkurrere med Varer fra andre Lande. Stillingen er nu ganske anderledes, og det er derfor et Spørgsmaal, om ikke den høje tyske Markkurs under de nuværende Forhold burde ændres.

Ved den teoretiske Analyse af Clearing er det hidtil forudsat, at det internationale økonomiske Samkvem begrænsede sig til Samhandelen mellem to Lande. Man maa derfor nu gaa et Skridt videre og undersøge Clearingsystemets Virkemaade under Forudsætning af, at det skal virke mellem en Flerhed af Lande.

Under frie Valutaforhold er Stillingen som bekendt principielt den samme i dette Tilfælde som i det tidligere omtalte Tilfælde, hvor man tænker sig Samhandelen begrænset til to Lande. Den Udligning og Modregning af Fordringer og Modfordringer, som formidles af Bankerne i de forskellige Lande, maa blot suppleres med, at der foretages en Ombytning af de forskellige Landes Valutatilgodehavender med hinanden, fordi der er kommet det nye Moment til, at der for et Land som Regel ikke vil

være Balance mellem Fordringer og Modfordringer i Forhold til de andre Lande enkeltvis. Man kan ogsaa her til Illustration af Processen gøre Brug af den Clearing, der dagligt foregaar mellem et Lands Banker. Afregningen sker paa den Maade, at samtlige Fordringer paa den enkelte Bank bliver stillet overfor samtlige de Modfordringer, som den omhandlede Bank har paa alle andre Banker. Den internationale Clearing er ikke centraliseret paa samme Maade som den nationale Bankclearing, men den nødvendige Ombytning af Valutatilgodehavender — altsaa f. Eks. Ombytning af Sterlingtilgodehavender med Marktilgodehavender — formidles af den internationale Arbitragehandel.

Vender man sig dernæst til Clearingsystemet ved internationale Betalinger, maa det straks bemærkes, at Stillingen er ganske forskellig, eftersom man tænker sig Clearing praktiseret som en tosidet Clearing, d. v. s. at hvert enkelt Land har Særaftale med hvert af de andre Lande om en Clearing af Betalingerne dem imellem, eller der er Tale om en mangesidet Clearing, saaledes at Fordringer og Modfordringer indenfor de af Clearingsystemet omfattede Lande kan komme til Udligning under eet. I førstnævnte Tilfælde vil Clearingaftalerne medføre, at Samhandelen mellem Landene tvinges indenfor Rammerne af en ren Kompensationshandel, idet Fordringer og Modfordringer maa holdes i Ligevægt overfor hvert enkelt Land. Selv om et saadant System kan udbygges med Aftaler om trekantet Bytte, som det f. Eks. er sket ved den nylig afsluttede Clearingaftale mellem Danmark og Sverige, hvor Betalingen for den danske Import fra Sverige for en mindre Del skal betales over den tyske Clearing, maa man dog gaa ud fra, at det vil lægge alvorlige Hindringer i Vejen for den internationale Arbejdsdeling. Den Form for Clearing, man hidtil har faaet Kendskab til i Praksis, svarer nærmest til denne Type, og de praktiske Erfaringer, man hidtil har indhøstet, vil derfor i første Række belyse de store Ulemper, som en tosidet Clearing er forbundet med, men ikke give noget tilstrækkeligt Grundlag for en Bedømmelse af et Clearingsystems Muligheder.

Der er nemlig intet i Vejen for, at man, naar man kommer bort fra den tosidede Clearing og over til et kollektivt Clearingsystem, kan komme ud over de Begrænsninger, som den tosidede Clearing skaber for den internationale Samhandels frie Udfoldelse. Tænker man sig dannet en international

Clearingcentral, hvorigennem Betalingerne mellem Landene formidles, vil Dannelsen af denne Institution blot betegne en Fuldstændiggørelse af den Centralisering af det internationale Pengemarked, som man allerede har kendt Tilløb til under frie Valutaforhold, hvor London — ihvertfald før sidste Verdenskrig — udgjorde et Centrum for Afregningen af internationale Betalinger.

For at en saadan international Clearing gennem en fælles Clearingcentral kan komme til at virke paa samme Maade som et System af frie Valutaer, maa det dog være en Forudsætning paa den ene Side, at det centrale Clearinginstitut virker rent bankmæssigt eller snarere rent bogholderimæssigt, og paa den anden Side, dels at de enkelte i Clearingen deltagende Lande frit kan disponere over deres Tilgodehavender paa Clearingkontoen til at præstere Betalinger til et hvilket som helst af de andre Lande, dels at hvert Land frit kan fastlægge dets Valuta- eller Omregningskurs. Det vil derfor næppe være foreneligt med en saadan Ordning, at den centrale Clearinginstitution bliver underlagt en enkelt Stats Myndighed. Skulde Tanken vise sig politisk realisabel, maatte man formodentlig til Løsning af Opgaven søge indrettet en Art international Bank, der blev undergivet en af de enkelte Staters Regeringer uafhængig Ledelse.

Dersom en saadan Fællesclearing blev etableret, vilde Problemerne for de enkelte Lande med Hensyn til at holde Betalingsbalancen i Ligevægt forme sig paa praktisk taget samme Maade som foran beskrevet ved Omtalen af Clearing i det Tilfælde, hvor Samhandelen udelukkende foregaar mellem to Lande. Man vil kunne anvende de sædvanlige kreditpolitiske Midler til at bortskaffe en eventuel Passivitet paa Betalingsbalancen, eller man vil til samme Formaal kunne foretage en Nedskrivning af det paagældende Lands Valuta. Det bør indskydes, at heller ikke internationale Kredit- og Kapitaloverførsler skulde møde nogensomhelst betalingstekniske Vanskeligheder. Endelig vil der — som omtalt — staa den Udvej aaben at foretage direkte Indgreb i Handelsbalancen.

For saa vidt det enkelte Land har fri Ret til at bestemme sin Valutas Kursforhold til andre Landes Valutaer, aabner der sig mange Muligheder for ad Kursfastsættelsens Vej at gøre Indgreb i det økonomiske Samkvem med Udlandet. Naar man som Følge af et saadant Clearingsystem

har en Centralisering af al Valutahandel under Statens Kontrol, vil der saaledes være Adgang til at gennemføre en mere eller mindre vidtgaaende Discriminering ved Køb og Salg af fremmed Valuta. Er Stillingen den, at man ønsker Eksporten fremmet, kan dette ske, ved at man afregner Eksporttilgodehavender til en højere Kurs end den, der bringes i Anvendelse ved Importørernes Indbetalinger for Indførselen af fremmede Varer. Paa tilsvarende Maade vil der ogsaa kunne discrimineres mellem forskellige Grupper af Importører og Eksportører. Der foreligger næsten en Uendelighed af Muligheder, som jeg ikke skal gøre noget Forsøg paa at udrede. Blot skal det tilføjes, at der ved Valutahandelens Centralisering for Statsmagten er skabt et effektivt Instrument til ikke alene at gøre Indgreb i Ind- og Udførsel, men tillige til at gennemføre en almindelig Regulering af hele Landets Erhvervsliv.

Hvilke Muligheder, der foreligger, faar man til en vis Grad be-lyst ved at se paa de Foranstaltninger, der herhjemme i Foraaret blev truffet med Hensyn til Kursfastsættelsen paa engelske Pund. Umiddelbart før de i Begyndelsen af April Maa-
ned indtrufne Begivenheder, der afbrød Handelsforbindelsen med England, besluttede man i Tilknytning til Iværksættelsen af Clearingarrangementet mellem Danmark og England at afregne de ved Landbrugseksporten indtjente Sterlingbeløb efter en højere Kurs i Kroner end den, der i andre Tilfælde blev noteret for Sterling.

Det vil formentlig fremgaa af, hvad jeg har sagt om en universel Clearingordning, at denne rent teknisk ikke skulde byde paa særlig vanskelige Problemer. Dersom man iøvrigt tænker sig samme Principper bragt i Anvendelse, skulde det heller ikke medføre væsentlige nye tekniske Vanskeligheder, selv om man forudsætter — hvad der maa siges at være en sandsynlig Udvikling — at Verden opdeles i Omraader med hver sit særlige centrale Clearingsystem. Der maa blot i dette Tilfælde foregaa en Afregning mellem de centrale Clearinginstitutioner efter lignende Retningslinier, som kommer til Anvendelse i Clearingen indenfor de enkelte Omraader.

Som Konklusion af det hidtil sagte kan det formodentlig herefter fastslaas, at et universelt Clearingsystem som det beskrevne teknisk set fuldt ud skulde kunne opfylde de samme Funktioner, som varetages af det Be-

talingsystem, der foreligger under frie Valutaforhold. Man kan muligvis endog hævde, at Clearingsystemet vilde være en teknisk Fuldkommengørelse af det gamle System. Alene af den Grund maa man have Ret til at vente, at Clearingsystemet vil have en Fremtid for sig. Som fremhævet, kan man ikke ved Bedømmelsen alene bygge paa de hidtil indhøstede Erfaringer, fordi man indtil nu kun har Kendskab til tosidet Clearing mellem enkelte Lande i et System, der iøvrigt bygger paa Betalinger med frie Deviser. Under disse Forhold maa Samhandelen forme sig mere eller mindre som Byttehandel, og der opstaar en Række Problemer, som forsvinder i samme Øjeblik, man har en universel Clearing.

Man kan endda gaa saa vidt at fastslaa, at Clearingsystemet i denne Form ikke kan siges teoretisk at have nogen bestemt Art af Handelspolitik som Forudsætning. Dette internationale Betalingsystem vil saaledes være foreneligt med en udpræget Frihandelspolitik, men lader sig paa den anden Side ogsaa anvende under de mest bundne Former for internationalt Handelssamkvem. Det er utvivlsomt i den Henseende smidigere end det gamle Valutasystem. Om Guldfoden kan man især gøre gældende, at den kun kan fungere fuldt tilfredsstillende under liberale Samhandelsforhold.

Naar man skal bedømme Fremtidsudsigterne og Sandsynligheden for, at Clearing vil komme til at afløse det gamle System for internationale Betalinger, er der en anden Omstændighed, der stærkt maa fremhæves. Det er en nødvendig Konsekvens af Clearing, at Valutahandelen centraliseres og monopoliseres, og det vil heraf naturligt følge, at denne Handel undergives Statsmagtens Kontrol. Denne Udvikling synes umiddelbart at svare godt til den Udvikling, der er i Gang paa alle andre Omraader af det økonomiske Liv, hvor Statens regulerende Indgreb faar en stadig større Betydning. Centraliseringen og Monopoliseringen af Valutahandelen er forøvrigt slet ikke noget ukendt Fænomen, men er allerede i stort Omfang gennemført i en Række Lande og naturligvis først og fremmest i de Lande, hvor man har haft Valutaregulering. Det gælder saaledes i Danmark, hvor Udviklingen i Aarene efter 1931 har ført med sig, at der i Forbindelse med Oprettelsen af Valutacentralen er gennemført en Centralisering af hele Valutahandelen under Nationalbanken dels ved de gældende Bestemmel-

ser om Afleveringspligt for fremmed Valuta, dels ved Forskrifterne om, at de private Banker og Vekselerere skal have Nationalbankens Autorisation for at kunne drive Handel med fremmed Valuta. Men ogsaa i de Lande, hvor Valutahandelen havde bevaret friere Former indtil de seneste Aar, er der fra Statsmagtens Side blevet foretaget betydelige regulerende Indgreb i denne.

Nu kan man naturligvis gøre gældende, at mange af de Statsindgreb, som man har set praktiseret i de forløbne Aar maa ses som Led i Forberedelserne til en Omlægning til Krigsøkonomi, og at man af den Grund skulde kunne vente, at en hel Del af Statsindgrebene igen vil falde bort, naar engang Freden er blevet sluttet. Efter min Opfattelse bør man dog ikke nære nogen Forventning om, at Genskabelsen af fredelige Forhold i Verden skulde føre til nogen væsentlig Ændring i den Udvikling, vi allerede længe har været inde i, at det økonomiske Liv i stedse tiltagende Omfang undergives Statsregulering. Denne Udvikling er ikke blot et Resultat af Krigsforberedelserne, men hænger efter min Mening først og fremmest sammen med den Omformning, der er sket i det økonomiske Liv, fra et Samfund med overvejende fri Konkurrence til et Samfund, der domineres af mere eller mindre fuldstændige Monopoler. Udviklingen mod Statsregulering er ogsaa baaret frem af, at den almindelige Samfundsopfattelse er ændret derhen, at det er et almindeligt Krav til Statsmagten, at den skal kunne forhindre de Forstyrrelser i Produktion og Beskæftigelse, som de skiftende Konjunkturer hidtil til Stadighed har fremkaldt. Skal Statsmagten imidlertid være i Stand til at efterkomme disse Ønsker, vil det være en ufravigelig Betingelse, at den bl. a. har den nøjeste Kontrol med Udenrigshandelen og Valutaforholdene. Da Clearingsystemet vil aabne Adgang til en saadan Kontrol i fuldt Maal, maa man ogsaa af disse Grunde vente, at Fremtiden vil stille sig gunstig for Udviklingen af Clearing i Betalingsmekanismen mellem Landene.
